

ՄԵՂԱՌ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՍՏԱՆՈՐԵԱՅ

Գլխավորապէս ամեն ամսոյ 10ին, 20ին և 30ին:
Ստորագրութեան փետրն էն:
Կ=Պօլէո. Ընկերացաւորաց Ընկերութեան Ըն-
կերացաւոր: Սեփն հոր խափէ Լեւոյ Գրոս Բէ-
Չ. Գրոս Բէ-Չ. Գ. Գ. Պալատարեանին
Չափաւորութիւնն է:

Տարեկան գինն է 100 դրոշմ:
Վերջապէս " 60 " "
Մէկ Բէ-Չին " 4 " "
Որ Բէ-Չին ունի ինչոյ ստորագրութիւն:
Գրոս Բէ-Չին Լրագրոյ Ճամբոյ Ժախոյ
առնողին Լրաց է:

Ճամբոյն մէջ անգամ համար 100 դրոշմ
" Երկուս " 80 " "
" Երեք " 60 " "
Սեփն ստորագրութեան Լրագրոյ Գրոս Բէ-Չին
Ճամբոյն մէջ ուրիշ ստորագրութեան:

ՆԱՅԵՄԲԵՐ 30

Դ. ՏԱՐԻ 1860

ԹԻԻ 117

ԹԱՆԱԿԱՆ ԺԱՂՈՂՈՅ

ՎԵՃԵՐԸ

Ղազարին ընդհանուր ժողովոյ անդամոց
ընտրութիւնները Պօլսոյ այլեւայլ Թաղերուն
մէջ կատարված առեւն՝ այլ և այլ անտեղու-
թիւններ և Սահմանադրութեան հակառակ
գործողութիւններ պատահեցան նէ ալ մենք
անոնց շատին վրայ աչք խփեցինք, մտածելով
որ գործը նոր հետեւաբար մենք անգէտ յայնմ
ըլլալով, կրնար որ ակամայ ալ սխալած ըլլա-
յինք: Սակայն երբ երկրորդ անգամ Թաղա-
կան ժողովոյ ընտրութեան մէջ մի և նոյն առ-
ջի գործողութիւնները կատարել տեսք եղած
առեւն, կը տեսնենք որ մի և նոյն անտեղու-
թիւնները, մի և նոյն ապօրինաւորութիւնը
և անոնցմէ աւելին կը կատարվին՝ ալ չենք
կրնար բռնել Թէ ասի անգիտութեան արգելիքն
է և իրաւունք ունինք հաւատարմութե օրի-
նաւորութեան աւելի դժկամակութիւնն է
քան Թէ սպիտակութիւն: Այլ ով որ այս դժ-
կամակութիւնը կը յայտնէ՝ կը ցուցնէ Թէ
չուզէր որ եկեղեցականներու և դպրոցաց հո-
գաբարձութեան ընտրութեան կարգը փոխ-
վի, ինչոքն առեւ այն պաշտօնը հիմուց ի վեր
վարդ անձինքը: Այս կը հետեւի, որ այն ան-
տեղութիւնները ընտրները Ղազարին շահը մը
տածելու փոխանակ, մասնաւորաց շահը և
երեւակայեալ փառքը կը մտածեն՝ անշուշտ
այն անձերէն իրենք ալ ակնկալութիւն մ'ու-
նենալով: Այլ այս ապօրինաւորութիւնները
գործող, Ղազարին օգուտը ոտքի տակ առնող,
հետեւաբար անոր Թշնամութիւն ընող ամեն
անձանց յանցանքը և մեղքը կը ծանոթանայ ա-

նոնց վրայ, որոնք անոնց դիտաւորը, մեծա-
ւորը և հրամանատարուն ճանչցրված են՝ կամ
համարված. վասն զի երբ ամեն մարդ գիտեն
Թէ անոնք առանց ատոնց խորհուրդին և հրա-
հանգին բան մը չ'են ընելը՝ և երբ կը տեսնեն
Թէ այս խորամանկութիւններն ալ կը կատա-
րեն, ի՞նչ ունենք ունին ամեն մարդ կարծելու
Թէ այս խորամանկութիւններն ալ դարձեալ
անոնց խորհուրդովը կ'ընեն. մասնաւոր երբ
այդ դիտաւորները իրենք լուռ կը կենան:

Պէտքէն թաշիք, զոր դոված էինք երբեմն
մէկ սիրտ մէկ հոգի, իրենց դպրոցը բարե-
կարգելու փափաքով հաւքրված և դպրոցին
կառավարութիւնը ուսումնականաց յանձնած
ըլլալուն համար, մէկ քանի անձանց տիրա-
պետական ջանքերով Թուխտլէն ետեւ, Թու-
ղուցին, որ այս սակաւաթիւ անձերը իրենց
ուզածը ազատաբար կատարեն: Ասոնք ալ
դպրոցը տակնուվրայ ընելէն, եկամուտները
պահած հոգակելով վարժապետներուն մեծ
մասը ծամբելէն ետեւ, տեսնելով որ ոչ ոք հա-
մարձակութիւն կ'ընէ իրենց, համարձակե-
ցան աւելի մեծ գործոց ձեռնամուխ ըլլալու.
յանդգնեցան մինչեւ անգամ Սահմանադրու-
թեան դէմ մեղանշելու և հին ընտրողական
ժողովը լուծել, առանց քուէարկութեան ու-
ղած անձերնին անոր մէջ առնել, ընտրու-
թեանց մէջ որոշող ձայն չ'ունեցող անձինք
ընտրելուց ցանկին մէջ անցընել և մասնա-
ւոր բողոքներու ամենեւին ականջ չը կախել:

Այս Եկեղեցւոյ Թաղական ժողովին ընա-
րութեանը այնչափ ապօրինաւորութիւնը ան-
տես չ'էինք կրնար ընել. ուստի առաջին ան-
գամին բողոքներուն ետեւ աստիպէն անոր պա-

տառախանը չ'առած՝ ուրիշ ապօրինաւոր ընտ-
րելեաց ցանկին մը երևելուն վրայ ալ չ'ենք
կրնար լռել և կը բողոքենք այդ ցանկը շինող
ընտրողական ժողովոյն գէժ ու կը պահանջենք
որ 'ի քննութիւն առնուի անոր գործողու-
թիւնները :

Ուրիշ այլևայլ թաղերու մէջ ալ յաւէտ
կամ նուազ անտեղութիւններ տեսնուած են
թաղական ժողովոյ կազմութեան մասին , ու
րոյ համար բողոքները այնչափ շատցած են
առ Ազգային քաղաքական ժողովն , որ պար-
տաւորեցաւ յատուկ յանձնաժողովի մը միջ-
նորդութեամբ մի առ մի քննել զանոնք և
հարկ եղած ուղղութիւնները ընել 'ի պահ-
պանութիւն Սահմանադրական օրինաց :

Այս թաղական ժողովոյ գործերուն վե-
րաբերեալ բողոք մ'ալ Սամաթիոյ ժողովըր-
դեան մէկ մասը տուած կը կարգանք Սասիս
լրագրոյ 459^ր թըւոյն մէջ , որուն պատճա-
ռաւ վերտօն քուէարկութիւն պիտի ըլլայ
հոն կ'ըսէ : Ժողովուրդին մէկ մասին ալ բո-
ղոքելուն պատճառը սա է եղեր թէ , ընդհե-
կաց ցանկը փոխանակ ուրիշ օր՝ երբ որ միայն Բաց
Դըլձէ է : Սամաթիոյ ժողովըրդեան մէկ մասին
այս անտեղի բողոքը ընելով սխալելուն վրայ
պիտի զարմանայինք եթէ Սասիսի մեծարգոյ
խմբագիրը ինքը Սահմանադրութիւնը շինող
յանձնաժողովին անգամն ալ ըլլալով սխալած
և Սամաթիոցոց բողոքին անիրաւութիւնը
հաստատելու տեղ , զանի արգարացնելով իր
լրագրոյն մէջ դրած չ'ըլլար :

Սահմանադրութիւնը ընտրողաց ցանկին
համար կը պահանջէ ութ օր բաց դրված մը-
նալ (Տես , Սահմ . յօդ 97) և չ'է թէ ընտ-
րելեաց ցանկին (Տես անդ . յօդ 26) . և յի-
րաւի եթէ ուշադրութեամբ կարդանք հրա-
հանգին ալ 21^ր յօդուածին առջին պարբե-
րութիւնը՝ պիտի տեսնենք թէ որչափ մեծ
կարեւորութիւն ունի ընտրողաց ցանկին
ու թ օր բացադրված մնալը նէ՝ այնչափ նուազ
կարեւորութիւն ունի ընտրելեաց ցանկին
երկու օր մնալը :

Սամաթիոյ ժողովըրդեան մէկ փոքրագոյն
մասին այս անտեղի բողոքը պարագայ ըլլալով՝
չ'ենք կարծեր որ վերտօն քուէարկութիւն
ըլլովելու հարկ մնայ . ուստի պէտք է որ ի-
րաւացի պատճառ մը փնտռեն այդ անձինքը
առջին քուէարկութիւնը ոչինչը հանելու հա-
մար :

Իսկ եթէ անձնական տառելութեամբ կամ
բծախնդրութեամբ կը յարուցանեն այս գըժ-
տութիւնները՝ կը ինդրենք անոնցմէ , ինչ

պէս նաև Սահմանադրութեան բարեկարգ-
և արագ գործադրութեան արգելք եղող ա-
մեն անձերէն , որ թողուն իրենց մասնաւոր
կիրքերն ու նկատմունքները և ընդհանուր
ազգին բարօրութիւնն ու կեանքը իրենց նը-
պասակ ունենալով աշխատին Ազգ-ազատե-
լու այն ամեն օրագայիներէն , որուն շուրջը
կը լարվին և կործանու մ'ալ մահ կ'ապառնան
անոր : Չը պարագայընեն մեզ և ինքզինքնին
ոչինչ և քիչ կարեւորութիւն ունեցող բանե-
րով , մինչդեռ ժամանակը կը պահանջէ , որ ա-
մեն Հայ որտի մօտք զբաղի իմանալու այն
ամեն մեքենաները և խորամանկութիւնները
որ 'ի գործ կը դրվին մեր ազգին կորստեամբ ,
ուրիշ ազգաց աճման համար

Հայեր , հայեր , հերիք եղաւ մեր իւրու-
թիւնը . բանանք մեր հոգւոյն աչերը ու տես-
նենք և ճանչենք ազգին թշնամիները , զօրա-
նանք գէժ գնելու անոնց բարոյական զօրու-
թեամբ գէթ առայժմ , չը խաբվինք անոնց
փաղաքշանացն ու խոտամանցն . միամտու-
թեամբ չ'ընդունինք մեզի ընծայված յարգու-
թիւններն ու պատիւներն . այլ իմանանք ա-
նոնց մատուցման բուն նպատակը ու այնպի-
սի արժանի ընդունելութիւն ընենք : Բա-
ւական է մեր ցարդ ունեցած կէս քրիստոնե-
ութիւնը . Աւետարանին ճշմարիտ աշակերան
ըլլանք ու մեր բնական ազաւանոյ միամտու-
թեան հետ միաւորենք Քրիստոսի միւս պատ-
ուէրն ալ և օձի չափ խորամանկ ըլլանք մեր
թշնամեաց խորամանկութիւնները իմանալու
համար , այն խորամանկութիւնները , զոր ու-
րիշ տեսնող ուրիշ առթիւ պիտի ջանանք յայտ-
նելու մեր ղդալու իմանալու կարօղութեան
ներածին չափ :

Գ. ՄԻՔԱՅԵԼ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Ընցած շաբթու Տրապիզոնի շոգենաւով
'ի Պօլիս հասաւ Պ . Ս . Նալբանդեան : Շա-
տուց 'ի վեր կը ճանչենք Պ . Նալբանդեանը
իր հրատարակութիւններովը Հիւսիսափայլ
օրագրին մէջ և իր ուղւոյն ու սկզբանցը լաւ
ճանօթ ըլլալով հեռուէն , հեռուէն կ'օրհնե-
լինք նաև իր և իր արժանապատիւ աշխատակից-
ներուն ջանքերը 'ի լուսաւորութիւն Ազգին
և մասնաւորապէս Ռուսիաբնակ ազգայնոց :
Հիւսիսափայլը , գիտեն ընթերցողք , մէկ
հատիկ ազատ օրագիրն է Հայոց 'ի Ռուսիա .
ազատ օրագիր Ռուսիոյ մէջ զարմանալի երե-
ւոյթ մըն է . հոն Ազգայնութեանց զարգա-

ցումը նոյն օժանդակութիւնը չը գըտնէր ինչ որ 'ի թուրքիա կառավարութեան կողմէն : Նադարեանց ու Նալբանդեանց պահված էր ճշմարտութիւնն անգիմակ ըսելու աքիտութեան պատիւը , անանկ երկրի մը մէջ ուր հանապաղ մատենագրին գըլխուն վրայ Տամօլէգի թուրը կայ կախված : Բայց Հիւսիսափայլի յատկութիւնը այս չէ միայն . առին , աներկբայ կրնանք ըսել , է՛ն պատուական Հայ օրագիրն է Ռուսիոյ մէջ ոչ թէ միայն սկզբունքներովն ու ազատամտութեամբը այլ նաև նիւթերուն ընտրութեամբն ու մէջը փայլած ամեն տեսակ գիտութիւններովը : Աւստի յիշուի բախդ մը կը համարինք մեզի համար Պ . Նալբանդեանին 'ի Պօլս գալուստն ու մեր ճանչնորութիւնը իրեն հետ : Երջանիկ պէտք է համարի ան ալ ղընքը , որ ասանկ ատեն մը հանդիպեցաւ իրեն գալ 'ի Պօլս . ասանկ ատեն մը՝ ուր Աղբը Սահմանագրական կառավարութեան մը ներքեւ կը գըտնուի , ուր ընդհանուր շարժում մը կայ դէպ 'ի յառաջդիմութիւն , ուր շուկ բընաւին չը լըսվիր ներքին խռովութեանց ու երկպառակութեանց , ուր մէկ հատիկ կողմ նակցութիւն մը մնացած է , այն է բոլոր ազգը , որուն ձեռքի գրօշակն է լուսաւորութիւն . ուր չէ թէ միայն լուսաւորչական մասին մէջ չը կայ կողմերու բաժանմունք , այլ և ոչ լուսաւորչականի , Հռովմէականի , Բողոքականի կռիւ կայ , ուր զանազան կրօնքէ Հայերը մոռնալով իրենց երբեմն բրած կրօնական անմիտ և ազգակործան վէճերը , ձեռք ձեռքի կուտան , կը միանան ազգայնութեան ծառայելու համար :

Աւրախ ենք դարձեալ մենք ալ , ղի Պ . Նալբանդեան մեր մէջը Ռուսիոյ լուսաւորեալ ազգայնոց ներկայացուցիչն է և անշուշտ իր դարձին պիտի պատմէ իր հայրենակցացը թէ ի՞նչպէս Հայերը հոս անքուն կը մնան . մեր իղձերն ու ջանքերը անոնց հասկըցընելով զանոնք ալ մեզի գործակից ընելու պիտի աշխատի . որպէս ղի մի և նոյն հողի վրայ եթէ չը կրնանք միանալ , գոնէ միանանք սրտով ու տէնջանօք , երկրով ու կրօնքով վարատական հայքս . և օր մը աշխարհ տեսնէ թէ հայ ազգ մը կայ , որ թէ և ցըրված ու ատտանդական՝ այլ մի է բարոյապէս և անբաժանելի :

Աւրախութեամբ սրտի կը հրատարակենք յետագայ յանգերը , որ . Կրօն Լիմանուէլին

ներշնչեալ են իր այցելութեանը ատեն Ս . Մարտապ և Սամիկնեան Վահանայ գերեզմանին , իր այս անգամ ուղեորութեանը :

ՕՇԱԿԱՆ

Օշական ,
Վեհ հայերի գերեզման .
Աւերակ տաճարիդ մէջ ,
Մարտապի վայր հանգստան :

Որ ազգին գիր պարգեւեց ,
Կեանք տուեց Հայոց լեզուին ,
Աղբը նորա զլացաւ
Գիր ընծայել անշուք շերմին :

Խարխալեալ տաճարի մէջ ,
Քրիստոսեան սեղանի տակ ,
Ննջումէ այն մեծ Հայրը .
Օշական , քեզ փառք պարծանք :

Բայց ազգին , որ նա սիրեց ,
Որի համար շատ քրտնեցաւ ,
Այդ ազգին ես չեմ ներում ,
Որ Մարտապի այդպէս մոռցաւ :

Գեանափոր այն բեմի տակ
Մողովով պէտք էր մոնել ,
Կամ անթափանց խաւարում
Քարը մոմով տեսանել :

Ո՛հ , Մարտապ , ներքի դու ինձ ,
Իբրեւ որդու քոյ ազգի .
Ապրիտիտ եմ առաջիդ ,
Որպէս անգամ ամբողջի :

Օշական ,
Վեհ հայերի գերեզման .
Քո ժայռից ես ցած իջայ ,
Ուստի Հերոսն մեր Վահան :

Բայց Վահան դեռ նայեցաւ
Եկեղեցուն , որ շինեց .
Նա տեսաւ շքեղ տաճար
Ու դէպի նա աղօթեց :

Իմ աչքին ի՞նչ երևեց , —
Մի շինուածք կիսակործան ,
Որի գլխին կորացած
Երկաթեայ խաչ քրիստոսեան :

Դարաւոր փոշով ծածկած
Տաճարի պարսպի տակ ,
Կայ մի ծակ , ուր օձի պէս
Կորէ մոնել մարդ միայնակ :

Լ'ախարխախ շօշուխելով
Գտանու՞մէ այն ծակի մէջ
Քարի ծոյր . . . անդիր, անյուշ . . .
Այն ի՞նչ քար է այդպէս անտէր : —

Ի սնով պատմումէ քեզ,
Գիւղական խեղճ քահանայն,
Թէ այն տեղ ամփոփված է
Մըր քաջ Վահան Մամրիկոնեան :

Որ ազգին կեանքը տուեց,
Հայրենիքին կացաւ պաշտպան .
Ազգը նորան զըցաւ
Կառուցանել մի գերեզման :

Օշական,
Վեհ Հայերի գերեզման,
Բողոքիր մինչեւ երկինք,
Ընդդէմ այս տմարդութեան :

Բարձրաբերձ քո ժայռերից,
Արծաթալիք մեր Քասաղը,
Թնդալով անցանումէ,
Մինչեւ Վարդգէսի աւանը :

Նւերական այն հին գետի,
Յանձն արա՞յլ արեւելին
Հասցընել քո գանդատը
Եջմիածնեան Վեհապետին :

Կոն Լ. Մանուէլ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Այս ընկերութեան վրայ ազգային օրա-
գիրք երկուր դրած ըլլալով՝ կը մնայ մեզի հը-
րատարակել հոս շատերուն բաղձանքը լեցը-
նելով միայն անոր հսկումներ 30 ին նիստին
մէջ Պ. Յ. Շիշմանեանին ազդու ճառը, որ
քիչ խօսքով կը պարունակէ ընկերութեանս
և նպատակը և կարգադրութիւնը և ցարդ
գործածները :

Երբ հինգ մէջ շաբաթ առաջ այս ընկերութեան քանդ-
հինգի չափ հիմնադրեց մեզի յանձնեցին հիմնական կանոննե-
րը շինել, ամենուն ալ խելքը կը հասնէր որ նոր բան չիկար
մեզի հարեւու, այլ տեղեկանալու և ժողովելու :

Արեւմտեք ուսից արեւուն լուսնի դատ ամեն լոյս կը
ծաղկալեալ և Երկրագործութեան և արուեստից համար
դանաղան բարեկործ ընկերութիւններ հաստատած է, որոնց
հետեւ շատատաճութեամբ մեր մի միայն ջանքը պիտի
ըլլայ : — Հաստատութեանը՝ որ շատ ազգայինք կ'ուզեն
զանալ իրենց ազգին, մեզի այնպէս կերեայ թէ իր ձիւքերէն
էն մեծն է, վասն զի Հայը 4000 տարի է հաստատութեան
թիւով տարբեր, իր բնական պահեր և Լիւթից մէջ մի միայն
Բրիտանեայ ազգ մնայից է մինչև այսօր և պիտի մնայ :

Որքան առաւելութեան զուրկ չ'ըլլալով՝ կը մնայ մե-
զի հետեւի Եւրոպիոյ ան ազգայն շուրջներուն, որ որք և
անտէր տուց՝ երկրագործութեան ճիշդ գաղափարներ բանալով
ազգատութիւնը բարեկեցիկ կեանքի դարձնելու, մաքայ
կանութիւնը բառնալու, ազգատութիւնը հալածելու, և ա-
պականեալ մարդը որ քաղաքներու թանձր մանուկային մէջ
մարմնով ու հոգեւով կը թաւալէր, վերանորոգելու համար աշ-
խատեցան գեղեցիկ մարդեր օգտով :

Աս գաղափարներուն մէջ ազգը, հոգադործին զաւակներուն
պէս կը կրթութիւն մաքուր բաղ խիստ, երկրագործ աշխատա-
թեանց մէջ, մէկ կողմէն մարմնները կորովի ու տոկուն կ'ը-
լան՝ միւսէն հագին և մաքր կը մշակուին :

Աս գաղափարներուն նպատակը թուլանքով քաղաքացիներ հրաւ-
հանգել չ'է՝ այլ զօրաւոր դործատերեր հասցնել, որ տական
աշխատութեանց՝ չի վախճին դործէ և սրնց մի միայն եր-
ջանալութեանց՝ իրենց ճակատին քրախքէն հատած հաւնաքերուն
վայելքն ըլլան :

Հոն չէ թէ միայն հարկաւոր ուսմանց տեղեկութիւն կը
տրուի իրենց՝ այլ նաեւ արհեստ մը որ առօրեայ հայն ալ ի-
րենց կ'ազատէր : Ընդ համար, մասնաւորապէս կը ջանան
ազգը նորեկ դործութիւնը անով զբաղեցնելու և միայն արտա-
քայ կարգի յարմարութիւն ունեցողները՝ արհեստից կը պա-
րագեցնեն և արհեստներէն անոնք կը վերագտան որ երկրա-
գործութեան աւելի վերաբերութիւն ունին :

Հորի միակութիւնը մեծամեծ օգուտներ ունի : Երբ տը-
ղոյ մարմինը աւժով և առողջ կ'ընէ, մարբերին կրօնական
սկզբունքներով ալ կը դարգարէ : — Տղաք կարգ կանոն չ'են
հասկնար, երկրագործութեան մէջ ամեն բան կարգ կանոն
կը գտնեն : Տղաք թեթեւաբար են, երկրագործութիւնը զի-
րենք ուշադիր կ'ընեն, իրենք անհամբեր՝ ամեն բանին պը-
տաղ շուտ վայելել կ'ուզեն, բնութիւնը ծանր՝ համբերել
կը սովորեցնեն իրենց, իրենք շուտ կը յուսան ընտելութիւնը զի-
տէ զիրենք փորձառութեան խոնարհեցնել :

Կրնար երկրագործ տղան գերազանց պատճառին վրայ երե-
բայիլ : Կանգնող շարունակ իրեն մորէն հետ կը խօսի, ի-
րեն երեւակայութիւնը կը դրդէ, ամեն վայրկեան երկնաւոր
ձեռքն է, որ արգաստեր անձրեւ կը պարզէ և կամ բազմա-
կոտոր կարկաւոր կ'արծակէ :

Կախարհամութեան վճիռ է, որ աշխատութիւնը որ ա-
մենահարկաւորն է մարդուս՝ ըլլայ բարոյականի դատ մը իրեն
և հանգիստ և կանոնաւոր կեանքի մը և երջանկութեան աղ-
բիւր :

Այս առ տեսակ գաղափար նկարագիր մը, մեր ամենուս
մարբին մէջ յեղեղելով, բարեգործական անունէն աւելի շա-
տերուն թերեւ երկրագործական անունը նախադասելի կե-
րեւոր և ամենորոշ, բայց մենք բարեգործական անունը տա-
լով ընկերութեան ուղեցիկը :

Ա. Շահու գիտաւորութիւնը հեռացնել :

Բ. Արուեստները, երկրագործութեան ընկերութեան զուրս
չի նետել :

Գ. անք ընկերութեան գործող վարչութեանը :

Յայտնի է որ զանազան ժողովքներ և անոնք կազմելու
համար բազմութիւն անձանց աւելի արդէք կ'ըլլան շատ ան-
գամ գործելու մանաւանդ թէ գործ մը հաստատութեան և ա-
ռաջ տանելու, անոր համար ալ Եւրոպիոյ ընկերութեանց մեծ
մասը կը տեսնենք որ գործող վարչութիւնը մէկ տակաւաթիւ
անձանց ձեռքն է յանձնած, և սրտամութիւնն ալ մեզի վրայ
է՝ որ ոչինչ խեղիքներ մեծամեծ և վրաստակար տարածայնու-
թեանց պատճառ ըլլալով՝ հոն ուր միութիւն պէտք էր գոր-
ծին առաջ երթալուն՝ արդէք և մահ բերեր են : Այս բա-
նիս օրինակներն աչքերուս առջև ունենալով՝ վարչութեան
համար մէկ ժողով միայն ընդունեցինք ու ան ալ ճ հոգիէ
բաղկացած : Կրնայ մէկը մեզի առաքելու թէ ինչու ճ հոգիի
յանձնելու տեղ, մէկ հոգիի մի միայն չի յանձնեցինք վար-
չութիւնը : — Թէ որ զի զման երկիւղը չ'ունենայինք՝ ան-
շուշտ մէկ հոգիի մը կը յանձնեցինք ամեն բան, որպէս զի
ապրածայնութիւն և վեճ, գանդաղութիւն և հետեւաբար ան-
գործութիւն, որ ժողովքներու յանցանքը կ'ըստ է, մեր բա-

ձինը չըլլար, բայց դարձեալ կը կրկնենք մարդուս բնական զգածան ենթակայ ըլլալը մեզ վախճանի և հինգ հոգիի յանձնեցինք մէկ մարդու մը ընելը: Եւ որպէս զի տանց ընտրութիւնն ալ հաստատութեամբ և ընտրելիք անձանց քով ծախօթութեամբ ըլլայ՝ ընդհանուր քուէարկութիւնը հիմն տալին ընտրութեան ընդունելէն ետքը, անօրէն ժողովքին ընտրութիւնը անուղղակի ձևով ընել մեզի օգտակար և անհրաժեշտ թուեցաւ: այսինքն ընկերութեան ընդհանուր ժողովը քողովին քուէարկութեամբ 20 հոգի զառէ իր մէջէն ու այն քան հոգի ընտրեն Տնօրէն ժողովին անդամները: Այս պատճառներուն համար էր դարձեալ, որ անօրէն ժողովքին կառնանքը՝ իրեն յանձնեցինք շինել ու գործադրել: Թէ որ այս գործի ժողովը խել մը կանոններով կառուցինք ու կաշկանդէինք անդամները ժողովը մը պիտի ունենայինք: Վերջապէս ձեր ընտրութիւնէն ետեւ մարդիկը խոհեմ, ազգասէր և բարեկամ հաստատով և ամեն կանոն իրենց խղճողուն համարելով զիրենք ծանոթաւ, (վասն զի ներքայ քուէարկութիւնը մեզի անմիջ պիտի ծանոցեն) կատարեալ վստահութիւն ունեցանք իրենց վրայ, որովհետեւ մեզի անկարելի է հաստալ, թէ երբ առանց շահու, մեծ և սղոթիկ գիտուն և անգէտ, հարուստ և չքաւոր, երկեղեցական և աշխարհական մէկ տեղ կուգան, առանց կրօնի խարսթեան, առանց կարծեաց զանազանութեան, մէկ աղէկ գործ մը կատարելու համար, այսպիսի նեղ ժամանակիս իրենց քաղիք բանալով, մեզի անկարելի կ'երևայ, կ'ընենք, որ գէշ ընտրութիւն մը կարենան ընել թէ որ ուրին նէ ալ: Նայելէս մեզի անկարելի կ'երևայ, որ հինգ հոգի աղէկ ծանօցեալ համարմունքի արժանի մարդիկ, հեռանան առ առբը նպատակէն, վրանեն առ նախական արծաթը չարութեամբ, անխելքութեամբ կամ շահասիրութեամբ:

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ Ք

ՓՈՒՆԱՍՏԻ ՀԵՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՅ

ՎՐԱՅ

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՈՒՑ ՄԵՋ

ՏԵՄ ԹԻՆ 416

Լեզբաւոր սուլթանը, որուն խելքը միտքը վերջապէս Հայաստանը կործանել էր, բանակ մը ղեկեց կիլիկիա երկրին տիրելու հրամանով: Ի եւոն, Տօրոս լեռան մէջ ամրոցին մէջ պաշարված, ութ ամիս գէտ դրաւ պաշարման եւ վերջապէս բռնադատվեցաւ իր թշնամիին անձնատուր ըլլալու: Գերի տարվեցաւ Քահրէմ ուր Սուլթանը զանի կօթ տարի բանտարդեալ պահէ: Հայաստանի թագաւորութիւնը, որ երեք դարու կեանք ունեցիր էր, բնաջինջ եղաւ եւ իր բնակիչները, որ տաս եւ չորսերորդ դարուն վախճանէն ի վեր Մահմեդականներուն լուծը կը կրեն, տակաւին այսօր Տաճկի հպատակ (ռայիս) եղած են եւ Բոսնիայի նահանգին կառավարիչ բաշային ու Տօրոսի թիւրքմէն պէիերուն հաճոյքն են թակայ եղած են: ¹⁾

Բ

Հայոց Պրանայի Լազարներուն և Լանդի-Կոնօլանս վաճառաշահ խաղաքացի Էփ վերաբերութիւնները:

Հայերը ԺԳ⁷ դարուն վերջերը սկսան Պրանայի հետ յարաբերութիւններ հաստատել: Այս միջոցին Հռոմի արքունիքը տեսնելով որ Հայաստանի թագաւորին կողմէն տարուէ տարի դեսպաններ կուգան, Ս. Լթոնի և Արեմուտի օգնութիւնը խնդրելու, քանի քանի անգամ նամակներ ուղղած էր Պրանայի թագաւորներուն, որոնցմով փութացընել կուգէր այն խաչակրութեան չուկն ի Հայաստան, որ Հայոց թագաւորութեան օգտին համար քարոզել կուտար:

Փիլիպպոս Գեղեցիկին թագաւորութեան ատեննէն Հռոմի արքունեաց թախանձանքն աւելի ստիպողական եղաւ: Պապերը գիտնալով որ Հայաստան Մահմեդականաց ասպատակին մատնելով և կրօնական ու քաղաքական խռովութիւններով պառակտելով էր, կը նախատեսէին, որ այս թագաւորութեան համար աղէտալի վախճան մը կ'արժէ: Արեմուտը անոր օգնութեան չը փութար: Հիթոմ Բ. Լեոն Գ. ի տղան նստած էր ան ատեն Սիսիաթոք: Ենդադար Մահմեդականաց յարձակմունքներուն ենթակայ եղած՝ թաթարներուն օգնութիւնը խնդրած էր, որոնց թիկունքը կրնար իրեն օգնել առ ի հալածել անհաւատներն իր թագաւորութեան մէջէն, երբ իր եղբայրը Սմատ զինքը արժուէն վար առաւ: Ան ատեն բաղմանիւ աղէտը երկ-

կիտաց գէտ. Հայերը միայն ասպնջականութիւն ըրին խաչակրներուն և ամեն տեսակ օգնութիւն մատուցին անոնց՝ բայց զինու օգնութեան. վասն զի զիտէին որ իրենց այս օգնութիւնը կարող չը պիտի ըլլար Ս. տեղին Արեմուտեանց ձեռքին մէջ երկար ատեն պահել տալու և ասոր փութալէն ամեն Սուլթաններուն յայտնի թշնամութիւն ըրած ըլլալով, ետքը երբոր ատենը միմիայն Հայոց թագաւորութիւնը ջնջելով գոհ եղան նէ՝ վեժիմեղրութիւնը այն աստիճան պիտի հասցնէին, որ Հայոց ազգը ջնջուլ երդուով պիտի ընէին և իրենց այս երդումն ալ պահելու կարող էին: Արեմուտեանց կարող չէին Սարակիստաց զօրութիւնը չափելու: Բայց Հայերը անոր ծաշակն առած էին. ուստի գիտէին, որ Արեմուտը Ասիայ ու Աֆրիկէի գէտ շտաբի կրնայ գնել, մինչդեռ Մահմեդական առաքեալ Ստոլոմոյ խոտորանողը զինքն առածին որչաքիտ Գրիստոնէին գէտ էրնելու և անոր գէտ մարտնչելով կամ սպաննելու կամ նահատակելու կը պարտէր ու կը անհայտ:

Աւելցուր Հայերուն առ դիտակցութեան վրայ նաեւ Արեմուտեան բանակի մէջ Պապին նախախնդրան հանած կրօնական վեժէնն ու պատճառած գէտութիւնները Հայերուն մէջ, որոնք գէտականեցան երթալ միմիայն այն բանակին, ուր իրենց կրօնքը կը նախատուէր: Պապեաւն նախախնդրել իրենց անկրաւ և անխելք պահանջմունքները այն աստիճան հասուցին, որ արգելք եղան Հայերուն ոչ միայն Արեմուտեանց բանակին չմիանալու այլ և իրենց մէջ կրօնական երկպառակութիւններ կ'ընելով իրենց հայրենիքն ալ չկրնալ պաշտպանել, որով կործանեցաւ իրենց անկարելիութիւնը զոք ետքէն սղոցելն շատ քաղաքագէտը ընդ որս և ի վերջոյ Սէն Մարմիրոսէն:

¹ Այս յօդուածին մէջ հեղինակը ոչ մի կարծիք մը որուն պատճառաւ կ'ամբաստանէ Հայերը և զոր կը փութանք ուղղել:

Հայերը զինու զօրութեամբ չ'օգնեցին Խաչակրաց Սարա.

րին մէջ լըցվեցան : Արքայազուն իշխաններն թագաւորութեան համար իրարու հետ կը կռւէին . Հեթո՛ւմ իր աթոռը իր եղբորորդւոյն I Էռն Դ ին առւեր էր , որ դեռ տղայ էր և որ օր մը թաթարներուն լարած որոգայթին մէջ ողջօղի կերպով մը պիտի կորնէր : Հեթո՛ւմ Բ . որ շայաստան իբրեւ թագաւորութեան խնամակալ կը կառավարէր , երկրին վրայ գալիք անխախտ թշուառութիւնները տեսնելով , դեսպան ղրկեց 'ի Հռոմ օգնութիւն խնդրելու համար : Այսպիսով Դ ան ատեն U . Պետրոսի աթոռակալը , Փիլիպպոս Գեղեցիկին ղիմեց և անոր ղրկեց Հայ դեսպանները , որ երկրին վիճակը ցաւալի կերպով նկարագրեցին և Ալեկիկոյ թագաւորութեան շուտ օգնութեան մը կարևորութիւնը հասկերցուցին : Այսպիսով Դ ին այս պարագայիս թագաւորին գրած նամակն ալ ամենեւին կասկածի տեղ չ'էր թողուր թէ խիստ հարկաւոր էր կարելի եղածին չափ արագութեամբ սլանալու Հայաստանի թագաւորութեան և Սիսի թագաւորին օգնելու :

Պապին ջանքերը ամենեւին արդիւնք մը չ'ունեցան : Այն տարի ետքը (1298) Պոնտիֆիկոս Ը Փիլիպպոս Գեղեցիկին նամակ մը գրեց ու երգմնացանի Հայաստանի օգնութեան հասնելու : Այս անգամ ալ թագաւորը խուլ եղաւ այս հրահրին : Երբ պատգամաւորութիւն մ'ալ հասաւ 1307 ին Հայաստանի թագաւորին կողմէն կոչմէս Ե . Պապին . Արեւմուտքի կարեւորութիւնը խնդրելով էր թագաւորութեանը համար : Սիսի արքունեաց առաքեալները Եգիպտացոց մօտալուտ օրշառանքի մը լուրը կը ծանուցանէին և կը նկարագրէին այս երկրին նատարեալէս կործանեալ և ամայացեալ և էն աղէտալի թշուառութեանց մատնուած վիճակը :

Այս պատգամաւորութեան գլուխն էր դրված Հեթո՛ւմ , կրիկոսի իշխանը , որ աւելի Աթոն միայնակեաց անունով ծանցորված է : Ըռալ Հռոմ եկաւ բացատրելու Պապին Հայաստանի գլխուն դաւը թշուառութիւնները : Այնուհետեւ . որոշեց զանի Պոնտոս ղրկել որպէս զի կենդանի բարբառով էր կարողրէ Փիլիպպոս Գեղեցիկին՝ գործերուն վիճակը և ինք ալ ստիպողական նամակ մը տուաւ անոր , բուն բնագիրը կայսերական դիւանատան մէջ կը գրանդվի : Հեթո՛ւմ խոստմունք միայն կրցաւ ձեռք բերել և սպասելէն ձանձրացած՝ Բօսթիէ քաղաքին մէջ վանք մը քաշվեցաւ ուր շարագրեց իր արեւելեան պատմութիւնը Պոնտոսեան լեզուով , զոր կիւրքոսի մէջ ուներ էր . այս գործը I աթինքէնի թարգմանեց Պալլոն ու մինչեւ մեզի հասուց : Այս գիրքին մէջ որ իր ատեն Աթոյ մէջ պատահած անցքերուն վրայ հետաքրքրական տեղեկութիւն մը կը պարունակէ , Հեթո՛ւմ 'ի հանդէս կը բերէ ամեն ժողովուրդները , որոնց հետ հայերը անմիջական յարակցութեան մէջ էին ան ատեն և Սուրբ երկիրը նորէն ձեռք բերելու

և անդրաճողական ճանապարհորդութիւն մը կատարելու միջոցները կ'որոշէ :

Սակայն Հայերը մէկ կողմէն յուսահատութեամբ կը կռւէին , երբ քրիստոնէութեան օգնութեանը կ'սպասէին միւս կողմէն : Այն թագաւորը 1318 ին Պապին և Փիլիպպոս Եգիպտոսէն գրեց ու երգմնացնելով զանոնք U . Աթոն և Պոնտոսացոց օգնութիւնը խնդրեց : Յովհաննէս ԻԲ , որ քահանայապետական աթոռը նոր ելած էր , նորոգեց իր թախանձանքը առ Պոնտոսի արքունիքը և կ'երեւայ թէ զօրաւոր օգնութեան մը ճշգրիտ խոստմունքն առած էր , որովհետեւ հայերուն խնացուց թէ Պոնտոսի ներքէ կազմըված խաչակրութիւն մը ճամբայ կ'ենէր իրենց օգնութեան հասնելու : Այս խաչակրութիւնը որ անհամբեր կ'սպասէր , ինչ կերպով եղած ըլլայ , ճամբայ չ'ելաւ և Յովհաննէս ԻԲ . 1322 ին նոր նամակներ գրեց առ Կարդոս Գեղեցիկ , որ կը թագաւորէր ան ատեն 'ի Պոնտոս , անոր յիշեցնելու համար իր հօրը խոստմունքը խաչակրութիւն մ'ը ներքէ և Աթիս անցնելու համար : Այն ցուցնէր աւոր որ Հայաստանի թագաւորութիւնը Եգիպտացոց ճիւղերովն ընկճելու վրայ էր և I Էռն Ե թագաւորն վերջին աստիճան թշուառութեան մէջ ինկած : Այս նամակը գրելուն պատճառը վերջին անգամ իրեն դեսպաններ ներկայացած ըլլալն էր . որոնք էին Բարսեղ , Տարսուի արքեպիսկոպոսը , Հեթո՛ւմ , Սանուչակ և Պետուան , որոնք խրկըված էին 'ի Հռոմ I Էռն Ե . դեռ տղայ թագաւորին խնամակալ Հայաստանի Պապին (իշխան) , Հայաստանի համար խաչակրութիւն մը կազմել տալու յուսով : Կարդոս Գեղեցիկ վերջապէս Պապին թախանձանքը գոհացնելու որոշում ըրեր էր և Յովհաննէս ԻԲ ին թղթակցութեանց մէջ կը տեսնենք որ խաչակրութեան պատրաստութիւնները կը կատարվէր թէպէտ և շատ դանդաղութեամբ : Այսպէս Յովհաննէս ԻԲ իր 1323 ին գրած մէկ նամակին մէջ I Էռն Ե ին և անոր Պարսններուն կը գրէր , որ խաչակրութիւնը որոշված է , 1324 ին ալ տակաւին կ'ըստիպէր Պոնտոսացի խաչակիրները ճամբայ ենելու և Հայաստանի օգնութեան սլանալու : Գործը այս վիճակին մէջ էր երբ Յովհաննէս ԻԲ այս խաչակրութիւնը արդիւնք :

Եւրոպա իր ականջները Հայաստանի հանած հեծութեան աղաղակներուն դէմ կը գոցեր նէ ալ Հայաստան չ'էր գաղթիւր Արեւմուտքն իրեն օգնութեան կանչէին : Երբ դեսպաններ եկան Հռոմ 1331 ին՝ վերջին անգամ Արեւմուտքն իրեն օգնութեան կանչելու : Այս անգամ Պապը Հայաստանի թագաւորին համար բաւական մեծ գումար դրամ յանձնեց , որպէս զի կարող ըլլայ բանակը ղենւորելու և անհաւատներուն դէմ հանած զօրքին ստակ տալու : Հռոմէն Հայաստանի թագաւորին առաքեալները

Բարիզ եկան և Յովհաննէս ԻԲ ին յանձնարարու-
թեանց շնորհիւ Պաանսայի Թագաւորը Փիլիպպոս
տը Վալուա Հայոց Թագաւորին 10000 ոսկի ֆի-
րին ընծայեց, որպէս զի կարող ըլլայ իր ամբողջնե-
րուն Սահմետականներէն կործանեալ պարիսպները
նորէն կանգնելու և այն նամակը, որով Փիլիպպոս
տը Վալուա կը շնորհէ այս օգնութիւնը Թագաւո-
րին, մինչեւ մեզի հասած է: Եյս պատգամաւո-
րութեան վրայ Փիլիպպոս տը Վալուա Հայոց հա-
մար խաչակրութիւն մը կազմելու որոշում ըրաւ. ու-
րուն ապացոյցն ունինք Յովհաննէս ԻԲ ին առ 1 Ե-
ւոն Ե գրած նամակին մէջ և Պենետիկ ԺԲ ին առ
Փիլիպպոս տը Վալուա գրած նամակին մէջ, որով
անոր կը զրկէ. Հայաստանի Թագաւորին նոր առա-
քեալները որ Պաանսայի Թագաւորին միտքը գրած
խաչակրութիւնը տանելու կուգային:

Բայց այս ամեն արշաւանքները, թեպէտ և հաս-
տատ իրենց սկզբանց մէջ, սակայն վիժեցան, և 1 ու-
սինաններուն Թագաւորութեան բոլոր տեւորութեան
մէջ ալ անոնց կողմէն Եւրոպա դեսպաններ դալ չը
տեսնուիցաւ. միայն 1 Եւոն Զ ի Թագաւորութեան
վերջերը մէկ անգամ եկաւ, երբ Հայաստան մահ-
ուան դուռն հասած վերջին անգամ մ'ալ կանչեց
Արևմտականները, որոնք խաւ եղան Արեւելի ի-
րենց եղբարքը հեծութեան աղաղակներուն և պահ մը
ետքը իմացան որ Հայաստանի Թագաւորութիւնը
վերջապէս Սահմետականաց հարուածներուն ներքե-
լիներ է:

Սնայեալը հեգեալ իւրով:

ԱՅԳԱՅԻՆ ԼԵՂՈՒ

Ա.

Ընկարելի է որ, երբ հարկը պահանջե-
խօսիլ այն մեր նախնեաց լեզուին վրայ զոր
գրաբառ կը կոչեն, անկարելի է որ մարդուս
սիրտը վեր չ'եկնէ ու հառաչանք մը չ'արձարի:

Կը նմանի անի՝ հոյակաւորաց մեծատարած
տան մը, զոր թողեր ի բայ գնացեր են բնա-
կիւք. տուն մը՝ լի նախնի յիշատակներով, ուր
նախահայրը առաջին անգամ նախամօրը հետ
փարելով տեսած են ի լոյս գալ իրենց նախ-
ընծայ սիրոյն երախտիքը և գուրգուրալով
խանդակաթ սիրով մեծցուցած են զանի.
ուր մեր նախնիքը իրենց էն երջանիկ օրերն
անցուցած են. որ անոնց ամենայն արկածնե-
րուն, ամենայն փառքերուն, միտքարու-
թիւններուն, ըզձանայն ու սիրոյն վրայ է-
ղած է, ինչպէս նաեւ անոնց անձկութեանցը,

հեծութիւններուն, կորանացն ու տրամու-
թիւններուն: Բարերն ամէն կը խօսին, փո-
խանակ իրենց որ ոչ ևս են: Հոս կը նստէր
նախահայրը. հոն կը սիրէր ժուռ դալ նա-
խամայրը. հոս սիրելի հայրիկը՝ ծննդւնե-
րուն վրայ առած կը փայտայէր իր մատաղատի
որդեկները: Հոս մենք գեռ մանուկ կը
խեցինք մեր նախահայր կոխած վայրերը,
ջօշակեցինք ձեռուրներովն ձանոց հպած
իրերը, անոնց յիշատակով մեր սիրտը վառ-
վեցաւ, անոնց սիրով մենք յայր այլ փոխ-
վեցանք. : Օտարականն անգամ
անցնելու ատենը՝ յարգանքով ու պատկա-
ռանօք իմի կը նայի այն շէնքին վրայ՝ ուր
ժամանակը նշան ձգած է իր հետքին և զոր
հնութիւնը սրբազան է:

Ընի ծեր մըն է ալեղարդ՝ որ մահին դու-
ռը իր գլխէն անցածները պիտի պատմէ.
գաղանիքներ ունի աւանդելու տապալայ սե-
րունդին, զրոյցներ ունի պատմելու, խրատ-
ներ ունի տալու: Սիրով ու մեծարանքով
չորս բոլորը կը շարվին մարդիկ՝ առ կախուկ
իր ձայնին, որ է ձայնն անցեալին:

Եւ արդարեւ, յաւիտենականութեան
մէջ Թաղված դարերուն խորանիկէն լըսված
այս նուիրական ձայնին ականջ տընկած միա-
ցին մատ ի բերան մինչեւ այսօր, մէկ քանի
տասնեակ տարիներէ ի վեր, Հայոց սերունդն,
որ կը վեցածնի ի գրաւանութիւն, ի գի-
տութիւն և ի լուսաւորութիւն: Հաս թան-
կաքին հրահանգներ ժողովեցին գիտուններն
այն ձայնէն:

Գրաբառը իր յետին կտակը կ'ընէ:

Սակայն՝ ինչպէս էր պատահի, երբ քաղց-
րածայն երգեցիկ էր իր գեղգեղներով մեր
ականջն գեղայնորէնէն զինի, մինչ անի կը
լռէ՝ կարծես թէ գեռ կը թնայ մեր ական-
ջին մէջ իր ձայնը, ասանկ ալ ոմանք կարծե-
ցին թէ սոն ձայնը գեռ կենդանի է. . . .
և ըսին,

Ի՞նչ կը մնայ արդ մեզի մեր նախնիքներէն. —
իրենց խօսած լեզուն, մէյ մ'ալ պաշտած կրօն-
քը, ասոնք են անոնցմէ մեզի մնացած երկհա-
տիկ աւանդը, ժառանգութիւնն ու յիշա-
տակը. ոչ անոնց սովորութիւններն ունինք
այսօր, ոչ վայելած փառքն ու ինքնօրէն կա-
ռավարութիւնը, և ոչ անոնց կոխած տեղե-
րը կը կոխենք մենք ալ, որ կարենան զանոնք
յուշ անել մեզի. Տրդատէն ասդին կրօնն
ունինք մեր նախնիքներէն, և Գրաբառ լե-
զուն, որ մինչեւ Հայկ մեր նախնիքներուն
խօսած լեզուն է: Եթէ զաւկըներնուս մեր

հայրերուն խօսած լեզուն սովորեցնենք, ահա անով կապ մը հաստատած կ'ըլլանք մէջերնին:

Այս կապը — եթէ Վրաբառ լեզուն կապ մըն է քան զաշխարհաբառն աւելի — այս կապը խորված է: Հայոց լեզուն աշխարհաբանու ըս-
վածն է: Իրաւ՝ անկանոն, աղաւաղ, խառ-
նափնդոր լեզու մըն է, ահա ծնունդը Վրա-
բառին. այլ կենդանութիւն ունեցող ան է
միայն, ու տարիք ալ կը համրէ, մինչեւ 500
կամ աւելի տարի: Վրաբառը մեռած է...:

Վայրկի մը հայրենեաց փրատակներուն
մէջէն դուրս վերուցած՝ մեր նախնիքը, անոնց
գործերը ճառեց մեզի: Ագգային կին Գրախան-
իւն անխնայ մեղադրեց զամենայն ինչ որ կրնար
անոյշ ու բարեհամ մատուցնել մարդուս քը-
մայը՝ քաղցեցին զանոնք: Ասէ ետեւ նոր բան
մը չ'ունի ընծայելու Ագգին: Ինչ որ այսօր
ապինքներէն է Աւրոպայեաց համար, նոյն է
նման է Վրաբառը մեզի համար: Բացառված
գտնւմ մըն է: Յետին վկայ մեր անցեալ դա-
րերուն, տակաւին կը տեսնէ զուարթ ման-
կութիւնն իր շուրջը պար առած. այլ իր
ցամբած ու չորցած ճակատը՝ ալ անոր վրայ
կը տարածէ միայն՝ անհաւանքի ստեր ու ան-
պատու բարոյականներ:

Մենք որ մեր հին լեզուին գեղեցիկու-
թիւններն ինքնին գտտելու չափ առաջնոր-
դովելու բախոն ունեցած ենք ատենով, մենք
որ ոչ զհին և ոչ զնոր կը խոտենք և յամե-
նայնի ճշմարտը՝ գեղեցիկն ու օգտակարը
ընտրել մեզի սկիզբ ունինք, ցաւով սրտի
տեսնենք Վրաբառի համար եղած ջանքերուն
ի գերեւ ելնելը: Փորձը մեր աշուրները բա-
ցաւ մեր պատրանացը վրայ և համոզեց մեզ
լիովին թէ անկարելի է զանցեալը կենդանա-
ցնել:

Այս համոզումը սուղի նստաւ մեզի մեր
սուտ յոյսերուն համար զորոնք կը սիրէինք
որտեղնուս մէջ տածել: — Իսկ ինչ ալ ար-
ժէր՝ ճշմարտութեան նշաններուն առջեւ
պէտք է որ փարատի նախադաշարմանց մը-
նայը և յառաջագէժ մարդու մը համար որ
պէս և յառաջագէժ Ագգի մը համար, որ մը
չէ նէ որ մը՝ պէտք է նետել հին ցնցոտիքը՝
հաղնելու համար նոր պատմութեանը: Արի
ինչպէս ալ երեւնայ ոմանց աչքին, նորափ-
րութիւնն բոնէ թէ յառաջագիտութիւն, տարի
բնութեան օրէնք մըն է որ պիտի կատարի:
Ղշմարտ յառաջագիտութիւնը երբեք չ'ըլլա-
նար հնադարէն ըլլալ:

Մնացեալը մեռաւ, նախնիք ալ մեռան,
գժբաղդաբար անոնց խօսած լեզուն ալ մե-
ռաւ. չը յուսանք որ մեռելը կենդանանայ:
Աշխարհիս վրայ, մինչեւ այսօր, ոչ մարդ մը
տեսնեցաւ որ մեռնելէն ետեւ բնական կեր-
պով յարութիւն առնէ, ոչ մեռեալ լեզու
մը նմանապէս որ կենդանանայ: Լեզու մը
պէտք է անշուշտ ազգի մը, անկարելի է և
Վրաբառը մեր Ագգին լեզու ընել. ուզենք
չ'ուզենք աշխարհաբառն է իր լեզուն և պի-
տի ըլլայ:

«Իսկ մէք ասեմք և կնքեմք, դիւրին ևս
» է յարուցանել զմեռեալս ի գերեզմանաց,
» քան թէ միջնորդութեամբ հնոյն լեզուի
» զնորն ըւստաւորել զօգտութեւն. խաւարն
» ըւստով փարատի և ոչ խաւարաւ: Կենք
» ի կենդանութենէ աղբերանայ և ոչ ի մե-
» ռելութենէ: Իսկ որ ի հակառակն բերի
» ի կարծիս, խեղակորցս զնա ասել ոչ տա-
» րակուսիմք: »¹⁾

Մենք ալ, այս տար աշխարհի զաւակ
մեր ազնուամիտ աղագային հետ, աչքերնիս
ու յոյսերնիս մէկ դի գարձընէնք մեր նախ-
նեաց կառուցած այն հոյակապ շէնքէն, որ
ոչ ևս է. կանգուն և աղի արտատուք մը
հեղեղէն զինի ի կակիծ և իբր հարկ մ'ե-
րախտագիտութեան, ձեռք առնենք այն շէն-
քին աւերակը, որ և, չ'ուրանանք սա ալ,
իր քայքայած փրատակներուն մէջ տակաւին
կը տահէ իր նախնի ձեւին գեղեցիկութիւնն
ու մեծութիւնը:

Ա.Օ.Դ

Թէ քաղաքս և թէ դաւառաց
մէջ գրանդիող բաժնորդներէն այն
սակաւաթիւ անձերը, որոնք ցարդ
չէն վճարած Մեղուին տարեկան
գինը, կ'աղաչվին տարագրութեն ալ
ուաջ իրենց պարտքը՝ ասուցանե-
լու:

1) Նապարեանց Ստեփան Վարդապետ, դատաւոր լեզ-
ուագիտութեան ի Գաղիս:

ԽՐԵՂԻՄԻՑԻՆՍԻՆ

Յ. Գ. ՍԵՂԱՃԵԱՆ

Ի ՂԱՆԱԹԱ Կ. ՊՈԼՍՈՑ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԻՆՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՍԻՈՑ ԺՈՂՈՑ ԹԻՒ 47